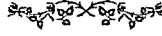

RAHMET PEYGAMBERİ HZ. MUHAMMED'İN KADINA YÖNELİK ŞİDDETİ ORTADAN KALDIRMA KONUSUNDA ÖRNEK ALINABİLECEK SÖZ VE UYGULAMALARI*

Recep ASLAN**

Özet:

Modern çağın insanının içinde bulunduğu şiddetin, acımasızlık, merhametsizlik nedeniyle adeta canavarlaşan bir karaktere dönüştüğü söylenebilir. Çağımızda merhamet duygularını kaybeden insanlık, ideal bir modele her zamankinden fazla ihtiyaç duymaktadır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber, insanlık için örnek alınabilecek yegâne modeldir.

Bu makalede, Hz. Peygamber'in kadınlara karşı merhameti konusundaki söz ve uygulamaları ele alınacaktır. Bu konuyu seçmemizin sebebi, Hz. Peygamber'in yüce ahlakının; günümüzde kadına karşı şiddetin yaygınlaştığı İslam âleminde, yeterince örnek alınmadığına dair kanaat ve gözlemlerimizdir. Hz. Peygamber'in; çağımızda kadının sık bir şekilde maruz kaldığı şiddeti minimize etmede örnek olacağı kanaatini taşıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kadın, Şiddet, Hz. Peygamber, Merhamet.

The Exemplary Words and Practices of the Prophet of Mercy, Muhammad, to Eradicate Violence against women

Abstract:

It can be said that people in the modern era have almost turned into merciless beasts in regards to character due to the violence, brutality

* Bu makale, 19-20 Nisan 2011 tarihleri arasında Şanlıurfa İl Müftülüğü ile Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin ortaklaşa düzenlediği 5. Kutlu Doğum Sempozyumu'nda sunulan tebliğ esas alınarak hazırlanmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Eğitim Fakültesi.

and heartlessness they have been exposed to. Humanity has lost its feelings of compassion in these modern times and needs an ideal model more than ever. Sent as an example of mercy to the worlds, the Prophet Muhammad is the unique role-model for humanity.

In this article, the merciful words and actions of the Prophet Muhammad towards women will be discussed. The reasons for choosing this subject are our opinions and observations, showing that the Prophet Muhammad's lofty moral principles are not taken as an example adequately in the Islamic world of today, in which violence against women is becoming more widespread. We are of the opinion that the Prophet Muhammad is going to be a positive role-model in minimizing violence which women are highly exposed to nowadays.

Key Words: Women, Violence, Prophet Muhammad, Mercy.

Giriş

Şiddet, hafiflik ve yumuşaklığın zıddı olarak, katlanılması güç şey, sertlik ve katılık anlamına gelen bir kelimedir.¹ Arapça aslına uygun olarak Türkçe'de sertlik, kaba ve sert davranma, inandırma veya uzlaştırma yerine, kaba kuvvet kullanma anlamlarına gelmektedir.² İngilizce'de ise; zor, cebir, şiddet anlamlarına gelen "violence" kelimesi kullanılmaktadır.³ O halde şiddet kelimesi bir işi, eylemi yaparken yumuşaklığı, uzlaştırmayı terk edip, zor/ kaba kuvvete başvurmak anlamına gelmektedir.

Kelime olarak anlam ortaklığı olmasına rağmen anlam yakınlığı ve kapsam genişliği nedeniyle şiddeti kavramsal olarak tanımlamak oldukça zor görünmektedir. Üzerinde uzlaşılmış ortak bir tanımlı olmamasına karşın şiddeti şöyle tanımlayabiliriz: "Şiddet, fiziksel zarar ve ölümü kapsayacak şekilde kişiye ve başkalarına dönük tehdit veya fiziksel, sözel ve simgesel güçtür."⁴ Bu tanımdan hareketle şiddeti fizikî/maddî güç kullanma ve manevî/psikolojik tehdit olarak ifade etmek mümkündür. Şiddetin fiziksel, cinsel, ekonomik ve psikolojik çeşitleri vardır. Şiddet, duygularını daha çok sözlü olarak ifade etme becerisi olmayan, aklıyla sonuç alamayan insanların uyguladığı bir yöntemdir. İnsanlık tarihindeki ilk şiddet uygulamalarını Habil ve Kabil kardeşler arasında, eş seçimiyle ilgili yaşanan olaylara kadar götürmek mümkündür.⁵

1 İbn Manzûr, Cemaluddîn Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Fikr, Beyrut 1994, III., 232-234.

2 *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 1988, II., 1385.

3 Bkz. *Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük*, Redhouse Yayınevi, İstanbul 1994, s. 1103.

4 Doğan, İsmail, *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*, Pegem Yayınları, Ankara 2001, s.195. Ayrıca bkz. Tuğlu, Nuri, *İslâm'ın Şiddet Karşılığı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2009, s. 39-46.

5 Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2007, s. 181-182.

Şiddetin en önemli sebeplerinden biri ilkel dürtülerini kontrol edememedir. Bu tür şiddet, yıllar ilerledikçe azalması gerekirken artmıştır. İnsanlık tarihine bakıldığında çeşitleri değişse bile şiddetin her zaman var olduğunu görürüz.

Meselâ Fransa'da 18 yaşın altındaki bir buçuk milyon kadın, koca kurbandır; her ay altı kadın kocası tarafından öldürülmekte, her 10 kadından biri fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kalmaktadır.⁶

Amerika'da yapılan bir araştırmada ise her yıl 1500 kadının eşi tarafından öldürüldüğü, iki milyon kadının dövülerek yaralandığı, 21 bin kadının da kocası tarafından tartaklandığı için hastaneye yatırıldığı ortaya çıkmıştır. Şu anda Türkiye'de eşi tarafından dayak yiyerek öldürülen kadınlarla ilgili bir istatistik bulunmamaktadır.⁷

Ülkemizde kadına yönelik şiddet konusunda TÜBİTAK tarafından desteklenen bir araştırmanın en önemli bulgularından biri her üç kadından birinin fiziksel şiddet gördüğü, bir diğeri de her on kadından dokuzunun dayağı haklı görmediği olmuştur.⁸ Bu araştırmaya göre eşinden dayak yiyen kadınların yarısı bu durumdan daha önce kimseye bahsetmediklerini ifade etmektedirler. Öğrenim düzeyi arttıkça fiziksel şiddet gördüğünü söyleyen kadınların sayısı azalmaktadır. Okuma yazma bilmeyen kadınlar arasında en az bir kez dayak yediğini söyleyenlerin oranı % 43 iken, yüksek öğrenim görmüş kadınlar arasında bu oran %12'dir.⁹

Bu tip örnekleri çoğaltmak mümkündür. Güncel basında hemen her gün haberdar olduğumuz aile dramları, töre cinayetleri, intihar, kapkaç haberleri, kadın ve çocuklara yönelik şiddet haberleri neredeyse sıradan olaylar haline gelmiştir.¹⁰ Kanaatimce

6 Tarhan, *a.g.e.*, s. 182.

7 Tarhan, *a.g.e.*, s. 182.

8 Altınay, Ayşe Gül-Arat, Yeşim, *Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddet*, İstanbul 2007, adlı araştırmanın önsözünde şu bilgilere yer verilmiştir: Yazarlar, bu araştırmada Türkiye'de kadına yönelik aile içi şiddetle mücadelenin nasıl geliştiğini ve evli kadınların şiddetle ilgili görüşlerini ve deneyimlerini incelemektedirler. Yazarlar yaptıkları çalışmayı şu şekilde tanıtmaktadırlar: "Bu araştırmada Türkiye'de kadına yönelik şiddetin nasıl tanımlandığını, nasıl algılandığını ve gerek sivil toplum gerekse devlet düzeyinde ne tür mücadele yöntemleri geliştirildiğini inceledik. Araştırmamızın niteliksel bölümünde, 27 ilden yaklaşık 50 kadın kuruluşundan 150'ye yakın kadınla görüşme yaparak kadın kuruluşlarının ve devletin kadına yönelik şiddeti sorunsallaştırmalarını, mücadelelerinin zaman içinde gelişmesini ve bunun sonuçlarını inceleyerek bu deneyimlerin güçlü ve zayıf noktalarını değerlendirdik. Araştırmanın niceliksel ayağında ise Türkiye çapında temsili bir örnekleme seçilmiş 1800 evli kadınla 56 ile dağılımı yerleşim yerinde (il, ilçe ve köy) yürüttüğümüz alan araştırmasında, kadınların eşlerinden yaşadıkları şiddetle ilgili deneyimlerini ve görüşlerini tespit ettik."

9 Araştırmanın sonuçları için bkz. Altınay, *a.g.e.*, s. 110-113.

10 Örneğin, 29 Mart 2011'de Sky Türk televizyonunun 23: 00 haber bülteninde dört farklı şiddet olayı peş peşe şu şekilde verildi: 1. Kayseri'de bir bayram günü kaçırılan üç çocuğun cesedinin bulunması; 2. İstanbul'da 11 yaşındaki bir erkek çocuğun üvey annesi ile üvey anneannesi tarafından öldürülmesi; 3. Şırnak ili Silopi ilçesinde 2 erkek çocuğun cinsel tacize uğraması neticesinde farklı meslek gruplarından dört kişinin zanlı olarak yakalanması; 4. Bursa'da 19 yaşındaki üniversite öğrencisi bir genç kızın kaybolması ve iki hafta sonra cesedinin bulunması.

bu olayların sebepleri sorgulanırken bunları tek bir nedene bağlamak doğru değildir. Sorunun psikolojik, sosyal, kültürel, dinî ve küresel boyutlarının bulunduğunu söylemek daha gerçekçi bir yaklaşım olur. Bütün bu tespitler gösteriyor ki, dünyada ve ülkemizde kadına yönelik şiddet azımsanmayacak ölçüdedir. Kadınlara yönelik şiddet olayları insanlığın ortak problemidir.

Modern çağın insanının içinde bulunduğu şiddet, acımasızlık, merhametsizlik nedeniyle adeta canavarlaşan bir karaktere dönüştüğü söylenebilir. Çağımıza hükmeden teknoloji sebebiyle merhamet duygularını kaybeden insanlık, ideal bir modele her zamankinden daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Âlemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber, kadına yönelik şiddeti önlemede insanlık için örnek alınabilecek yegâne modeldir. Hz. Peygamber'in kadınlara karşı merhameti konusundaki söz ve uygulamalarına geçmeden önce kadının konumunu gözden geçirmekte fayda vardır.

İslam Öncesi Kadının Konumu

İslam'dan önce Arabistan'da yaşama hakkı dâhil olmak üzere kadın birçok haklardan mahrumdu. Çünkü çöldeki yaşam şartları Arap kabilelerinde erkek çocuklara daha fazla rağbet gösterilmesine sebep olmuştur. Çölde hangi kabile sayıca daha çok eli silah tutan savaşçı adam çıkarabilirse o kabile galip gelir, ganimetleri toplar ve nüfuzlu olurdu. Hâlbuki kız çocuğu ise yukarıda sayılan taarruza yönelik güçten mahrumdu.¹¹

İslam'ın ortaya çıktığı coğrafyada Câhiliye dönemi Arapların kız çocuklarına karşı takındıkları tavrın sosyal bir yara ve hatta açık bir cinayet şekline dönüştüğünü göstermektedir. Kız çocuğu ailede bakımı ve büyütülmesi istenilmeyecek kadar değersiz bir meta ve sosyal yönden varlığı utanç duyulacak kadar sorun edinilen bir konuma düşmüş durumdaydı.¹² Nitekim Kur'an-ı Kerim'de işaret edildiği gibi, ekonomik ve sosyal endişelerle öldürülen bu çocukların durumu adeta toplumun yüzkarası haline gelmişti. Kur'an-ı Kerim câhiliye toplumundaki bu talihsiz olayı çok çarpıcı bir üslupla dile getirir: "Onlardan birine bir kızı olduğu müjdelendiği zaman içi öfkeyle dolarak yüzü kapkara kesilir. Kendisine verilen kötü müjde yüzünden, halktan gizlenmeye çalışır. Onu utana utana tutsun mu, yoksa toprağa mı gömsün?! Bak, ne kötü hüküm veriyorlar!"¹³

Câhiliye devrinde bazı kimseler, fuşşa düşebilecekleri korkusuyla veya evde kalıp evlenmeme endişesiyle kız çocuğuna babalık yapmayı bir utanç vesilesi olarak gördü.¹⁴ Câhiliye döneminin üzerinden on beş asır geçmiş olmasına rağmen, yaşadığımız

11 Bolelli, Nusrettin, *Kadınlardan Hadis İlmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998, s. 20.

12 Güner, Osman, *İslam Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 23, Samsun 2007, s. 53.

13 Nahl, 16/58-59.

14 Savaş, Rıza, *Hz. Muhammed (sav) Devrinde Kadın*, Ravza Yayınları, İstanbul 1991, s. 30.

coğrafyada benzer bazı gerekçelerle ve sözde töre bahane edilerek masum kız çocuklarına reva görülen tecavüz ve cinayet olayları, günümüzde yaşayan kimi insan topluluklarının hala modern dönemde 'câhiliye'yi yaşadıklarını göstermektedir. Yüzyıllar geçse de insanî erdemlerden nasibini almamış bilinç yoksunu birey ve toplumlar, bu karanlık dönemin izlerini sürmekten kendilerini alamamaktadırlar.¹⁵

İslam öncesi dönemde kadına karşı takınılan bu aşağılayıcı tavır konusunda Hz. Ömer'in şu sözleri de meseleyi bütün boyutlarıyla ortaya koymaktadır: "Biz Câhiliye devrinde kadınları bir şey yerine koymazdık. İslam gelip de Allah onlar (la iyi ilişkiler kurmamız konusunda bizi) uyarınca, onların da bizim üzerimizde hakları olduğunu anladık..."¹⁶ Hz. Ömer'in bu ifadeleri İslam öncesi kadının konumuna ilişkin bir itiraf niteliğindedir. Ayrıca Abdullah b. Ömer'in şu sözleri de, bize asr-ı saadet döneminde kadının kazandığı konumu ve sonrasındaki yaklaşıma dair önemli bir mukayese imkânı vermektedir: "Biz Rasûlullah (s.a.s.) zamanında hakkımızda bir vahiy inmesinden korktuğumuz için kadınlara söz söylemekten, haklarını çiğnemekten ve onlara sert davranmaktan çekinirdik. Rasûlullah (s.a.s.) vefat edince biz de artık onlara karşı çok (kırcı ve yıkıcı) sözler söyler olduk ve onlar hakkında kusurumuz arttı."¹⁷

Gerek Hz. Ömer'in ve gerekse oğlu Hz. Abdullah'ın bu sözleri, o dönemin Arap toplumunda kadına layık görülen konumun niteliği ile İslam'ın doğuşu sonrasında yaşanan gelişmeleri ortaya koymaktadır.

Abdullah b. Ömer'in yukarıdaki sözü, Rasûlullah (s.a.s.) tarafından başlatılmış olan kadınlara yönelik iyileştirme sürecinin, onun vefatıyla maalesef sürdürülemediğini, bilakis izleri silinmeye çalışılan o eski Câhiliye Arap bakışının yeniden canlandığını ve ortaya çıktığını gösteriyor.¹⁸

Aşağıdaki örnek bunun gerçekten böyle olduğunun çok açık kanıtıdır: Abdullah b. Ömer, Rasûlullah (s.a.s.), "Kadınlara, geceyin mescide gitmeleri için izin verin!" buyurdu, deyince oğlu Vâkıd ona, "Vallahi onlara izin vermeyiz, onlar bu izni fitne ve fesada yol edinirler!" diye karşılık verir. Abdullah b. Ömer oğluna kızar, öfkelenir hatta onu döver ve: "Ben sana 'Rasûlullah (s.a.s.) izin verin' buyuruyor, diyorum, sen de çıkıyor ve 'Hayır, izin vermeyiz' diyorsun," diye bağırır.¹⁹

Yukarıdaki tespitin de sahibi olan Abdullah b. Ömer'in, Rasûlullah'ın (s.a.s.) tavırını sürdürmenin gereğini savunmasına karşılık, oğlu Vâkıd'ın seslendirdiği ve geniş

15 Güner, *a.g.m.*, s. 54.

16 Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Matbaatu's-selefiyye, Kahire 1400/1980, Tefsîr, 66, 2; Libâs, 31.

17 Buhârî, Nikâh, 80.

18 Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İz Yayıncılık, İstanbul 2008, s. 34.

19 Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dârü tayyibe, Riyâd 2006, Salât, 138-139.

ölçüde kabul de gören bu görüş, kadınlara yönelik Câhiliye dönemi bakışının, toplumun bilinçaltında hâlâ saklı olduğunu ve vahyin murakabesi endişesinin sona ermesiyle de çok daha kolay bir biçimde yaygınlık ve etkinlik kazandığını gösteriyor. Giderek etkinliğini artıran bu eğilim, ne olduğu belli olmayan “fitne” gibi bir kavramın arkasına sığınarak kadını eve âdeta hapsedmek istemiş ve toplumun her kesimini kucaklayıcı olması gereken İslam’ın ruhunu, tek taraflı daraltıcı yorumlarla sıkıştırmış, bunun tabîî sonucu olarak da kadınlar bu durumdan zarar görmüşler, gerektiği gibi eğitim alamamışlar, toplumsal etkinliklere katılamamışlardır.²⁰

Hız. Peygamber zamanındaki diğer toplumlarda da kadının bir değeri yoktu. Meselâ Hindistan’da da kadınlara değer verilmezdi; evlenmeden önce babasının, evlendikten sonra kocasının sözünden çıkmaması, kocası ölünce de oğluna itaat etmesi istenirdi. Hint hukuku kadına evlenme, miras ve diğer uygulamalarda hiçbir hak tanımıyordu.²¹

Eski Yunan hukukunda karısını öldüren bir kimseye ceza verilmezdi; koca dilerse karısını başkasına devredebilirdi, mirâs erkek çocuğa aitti. Çinlilerde kadın insan sayılmadığı için ona isim bile verilmezdi. İran’da Sâsânîler döneminde kız kardeşle evlenilebilirdi. Aynı şekilde o yıllarda Batı toplumlarında kadının ruhu var mıdır yok mudur tartışması yapılıyordu.²² İsrail hukukunda ailede erkek mutlak hâkimdir. Yahudi kızları babalarının evlerinde bir hizmetçi gibidirler. Boşama hakkı keyfi bir surette kocaya aittir.²³ Yahudiler, kadın olarak yaratılmamış olmakla övünürler, Hıristiyanlar kadını erkek için yaratılmış varlık sayarlardı.²⁴

Özetle o günün dünyasında gerek medeniyetler açısından gerekse muharref dinler açısından kadına biçilen değer pek parlak olmayıp, kadına karşı şiddetin tarihi arka planı çok eskiye dayanmaktadır. İslam’dan önceki câhiliye toplumunda kadınlar erkeklerle göre ikinci derecede bir konuma sahiptiler. Modern çağda da kadına yönelik şiddet değişik şekillerde devam etmektedir. Bu sebeple kadınlara karşı gösterdiği merhametin, saygının ve sevginin gereği olarak hiçbir zaman eşlerini ve çevresindeki kadınları incitmeyen Hız. Peygamber’in çağımızda sık bir şekilde kadının maruz kaldığı şiddeti azaltmada örnek bir kişilik olduğu muhakkaktır. Bundan sonra Rasûlullah (s.a.s.)’ın bu konuda topluma örnek teşkil edebilecek söz ve uygulamalarından söz edeceğiz.

20 Erdoğan, *a.g.e.*, s. 35.

21 Çetin, Abdurrahman, *Peygamberimiz ve Toplum*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007, s. 83; Topaloğlu, Bekir, *İslam’da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004, s. 24-27.

22 Çetin, *a.g.e.*, s. 83; Topaloğlu, *a.g.e.*, s. 26.

23 Armaner, Neda, *Hadisilere Göre Kadının Sosyal Durumuna Umumi Bir Bakış*, AÜİFD, Sayı: 9, Ankara 1961, s. 132.

24 Yahudilik ve Hıristiyanlığın kadının statüsü için bkz.: Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

Hız. Peygamber'in Kadınlara Karşı Merhameti Konusundaki Söz ve Uygulamaları

Hız. Peygamber döneminde kadın toplum hayatının içinde erkekle yan yana gözük-
mektedir. Hız. Peygamber, toplumda kadının ezilmesine, şiddete maruz kalmasına kar-
şı çıkmış, haklarının ellerinden alınmasına engel olmuştur.²⁵

Rasûlullah (s.a.s.)'in kadına karşı merhametinin dayandığı temel ilkeler, Kur'an-ı
Kerim'de mevcuttur. Bilindiği gibi Kur'an-ı Kerim'in prensip mahiyetindeki hitap ve
emirleri hiçbir cins ayrımı gözetmeyen bir umumilik arz eder. Onun tebliğcisi de,
kadını ve erkeğiyle bütün insanlara gönderilmiş bir Peygamber'dir. Kitap ve Peygam-
beriyile bu dinin gayesi, nerede ve hangi devirde olursa olsun her nevi câhiliyeti yok
etmek, Yaratıcı'ya bilginin ışığında kulluk etmeyi sağlamaktır.²⁶

Kur'an-ı Kerim, insan olması bakımından kadın ve erkeği eşit bir varlık olarak
kabul etmiştir. Aralarında sevgi ve merhametin peyda etmesi de Allah'ın varlığının
delilleri olarak kabul edilmiştir: "Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüz-
den eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının
ve kudretinin) delillerindendir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler
vardır."²⁷ Başka bir ayette insanın Allah katındaki değerinin takva derecesini belirle-
yeceği vurgulanmıştır.²⁸

Hız. Peygamber, hayatı boyunca kadınların problemleri ile ilgilenmiş, onların eşleri
ile olan anlaşmazlıklarında arabulucu olmuş, haklarını korumuş ve erkeklere eşlerine
güzel davranmalarını öğütlemiştir.

"Kadınlarla iyi geçinin"²⁹ meâlindeki ayet, Hız. Peygamber'in hem aile hayatındaki
yerini almış hem de ashâba verdiği tavsiyelerde önemli bir yer tutmuş, kadınlara iyilik
yapmanın, onlara şefkatli davranmanın imanın bir alameti olduğunu beyan etmiştir.
Nitekim Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: "Sizin en hayırlınız, eşlerine karşı en
iyi davrananlarınızdır. İçinizde eşlerine karşı en iyi davrananınız da benim."³⁰ Baş-
ka bir hadiste Hız. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Müminlerin iman bakımından en
olgun, huy bakımından en güzel olanı, huyca kadınlara karşı en güzel olanlardır."³¹

25 Ateş, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yayınları, İstanbul 2006, s. 28.

26 Hatiboğlu, Mehmed Said, *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*, Otto Yayın, Ankara 2009, s. 96.

27 Rûm, 30/21.

28 Hucurât, 49/13.

29 Nisâ, 4/19.

30 İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *es-Sünen*, (Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dâru
ihyâu't-turasi'l-arabîyye, Kahire ts., Nikâh, 50.

31 Tirmizî, Ebû İisâ Muhammed b. İisâ, *es-Sünen*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir), Dâru ihyâu't-turasi'l-
arabîyye, Beyrut ts., Radâ', 11.

Hız. Peygamber, güzel bir benzetmeyle kadının narin yaratılışına işaret ederek onlara kibar ve yumuşak davranılması gerektiğini ifade eder. Şöyle ki, bir yolculukta hanımların develerini Enceşe adında, güzel sesli siyah bir köle sürmektedir. Rasûlullah (s.a.s.) ona: “Ey Enceşe, yavaş ol! Sanki zücaciye götürüyor gibi dikkatli olmalısın” buyurmuştur.³²

Başka bir hadiste de Rasûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Kadınlara iyilikle tavsiyede bulunun. Zira kadın eğe kemiğinden yaratılmıştır. Eğe kemiğinde en eğri yer ise, en üst noktadır. Şayet onu düzeltmeye kalkışırsan kırarsın, ama kendi haline bırakırsan eğri olarak kalır gider. Sonuçta kadınlara hayırla tavsiyede bulunun.”³³

Bu ifadelerde kadının yaratılış maddesi olarak gösterilen eğe kemiğinin nazikliği ve kırılabilirliği ile kadının hassasiyeti ve inceliğini birbirine benzeten Hız. Peygamber, erkekleri hanımlarından kuvvetlerini aşan şeyleri beklememeleri hususunda uyarmaktadır. Zorlanan kadın sonunda gönlü kırılır; sevgi, saygı ve sadakati azalır. Eşine iyi davranması aynı hadiste iki defa ifade edilen erkek, eşini o şekilde kabullenip geçinmediği için pişman olmaktadır. Kadının en incinmeye müsait anının, olumlu veya olumsuz duygularının en yoğun olduğu zamana rastladığının özellikle belirlenmesi de gayet dikkat çekicidir.³⁴

Ayrıca Hız. Peygamber, veda haccında insanlara vaaz ve nasihatta bulunup, kadınlarla ilgili olarak erkeklere şu uyarıları yapmıştır: “Kadınlara iyi davranma hususunda ki vasiyetime uyun. Çünkü onlar sizin nikâhınız altındadır. Onlardan eşlik hakkından başka bir hakka sahip değilsiniz. Ancak, apaçık bir edepsizlik yapmaları durumu hariç. Bu durumda (öğüt verin), yataklarında yalnız bırakın ve hafifçe dövün. Şayet size itaat ederlerse, artık onların aleyhine (azarlama, eziyet verme gibi) başka bir yol aramayın.³⁵ Sizin hanımlarınız üzerinde, hanımlarınızın da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin hakkınız, istemediğiniz bir erkeği odalarına almamaları ve razı olmadığınız hiçbir kimsenin evinize girmesine izin vermemeleridir. Onların hakkı ise, giyim ve gıda hususunda kendilerine ihsanda bulunmanızdır.”³⁶

Hız. Peygamber Veda haccı da dâhil olmak üzere pek çok münasebetle kadınlar hakkında hayrı tavsiye etmiş ve onlara karşı iyi davranılmasını hep öğütlemiştir. Bu anlamda mevcut durumdan hareketle (Arap toplumunda eşini dövme âdeti vardı.)

32 Buhârî, Edeb, 90, 95, 111, 116; Müslim, Fezâil, 70; Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdîrahman, *es-Sunen*, (Thk. Hüseyin Selîm Esed), Dâru'l-muğni, Riyâd 2000, İsti'zân, 65.

33 Buhârî, Enbiyâ, 1; Nikâh, 80; Müslim, Radâ', 59, 60; Dârimî, Nikâh, 35.

34 Martı, Huriye, *Rasulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu*, Mehîr Dergisi, 1999, Sayı: 3, s. 46.

35 Bu tavsiyeler, Nisâ, 4/34. ayetteki ifadelerdir.

36 Tirmizî, Radâ', 11; Tefsîr, sure 10, 2; İbn Mâce, Nikâh, 3; Nesâî, Ebû Abdîrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sunen*, (Thk. Hasan Abdu'l-Menâim Şelbî), Müessesü'r-risâle, 2001, Aşretü'n-nisâ, 62.

onları “bari onlara iz bırakmayacak şekilde vurun, hayvan döver gibi dövmeyin” anlamında uyarılmış olmaktadır.³⁷ Bu ve benzeri sözlerinden dayak atmanın sanki bir zorunluluk gibi sunulması doğru ve insafli değildir. Hz. Peygamber, bu kötü âdeti kaldırmaya çalışmıştır. Bizler için örnek olan Hz. Peygamber, ideal olan davranışı temsil eder. O, fiilî savaş hali hariç hiçbir şekilde ve hiçbir zaman hiçbir kimseye elini kaldırmamış ve vurmuş değildir. Bu konudaki tavrı son derece açıktır:

Hz. Âişe validemiz anlatır: “Hz. Peygamber eliyle ne bir kadına, ne bir köleye asla vurmamıştır. Ancak Allah yolunda savaş durumu bundan müstesnadır. Kendisine karşı yapılan bir şeye karşılık asla intikam almaya da kalkışmamıştır. Ama Allah’ın yasak sınırı aşılır ve kutsal değerler çiğnenirse o takdirde gereken ne ise onu yapmaktan da geri durmazdı.”³⁸ Ayrıca Hz. Peygamber’in hiçbir kadını dövmediği ile ilgili başka rivâyetler de vardır.³⁹ Hatta hadis âlimleri kadınların dövülmemesi gerektiğini belirten rivâyetlere “Kadınları dövmenin nehyedilmesi”⁴⁰, “Kadınları dövmenin çirkinliği”⁴¹ gibi çeşitli başlıklar altında yer vermişlerdir.

Başka bir hadiste de eşine fizikî şiddet uygulayan erkekleri Hz. Peygamber şu şekilde uyarmıştır: “Adam kalkıyor karısını köle döver gibi dövüyor sonra da hiçbir şey yokmuş gibi günün sonunda onunla cinsel ilişkiye giriyor.”⁴²

Bütün bu rivâyetler gösteriyor ki, kocanın karısını dövmesinin, ona şiddet uygulamasının kaynağı din olamaz. “İslam emrettiği için karımı dövdüm” diyen bir kişi de herhalde şimdiye kadar çıkmamıştır. Ama Müslüman olup da eşini döven, Müslüman kadın olup da çocuğunu döven pek çok kimse vardır. Mesele, doğrudan doğruya uyumsuzluğun acziyete dönüşmesi sorunudur. Bu şekilde sorun yaşayan eşler arasında Hz. Peygamber’in şöyle bir çözümü olmuştur: Kocasından dayak yiyen Ummu Cemil bint Abdullah, durumu Hz. Peygamber’e bildirir. Hz. Peygamber, onu kocasını karşısına alır ve: “Eşinden ayrılmak ister misin?” diye sorar. Kocası, Ummu Cemil’den ayrılır.⁴³

Başka bir rivâyette de şöyle bir olay nakledilir: Sabit b. Kays b. Şemmas hanımını dövmüş ve kolunu kırmıştı. Karısı Cemile binti Abdullah b. Übey idi. Bu kadının

37 Erdoğan, a.g.e., s. 164.

38 Müslim, Fezâil, 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Thk. Şuayib Arnavut vd.), Müessesstü’r-risâle, 2001, c. 40., s. 37.

39 Başka rivâyetler için bkz.: Dârimî, Nikâh, 34; Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş’as es-Sicistânî, *es-Sunen*, Beytu efkârü’l-devliyye, Riyâd 1999, Edeb, 4; İbn Mâce, Nikâh, 51; Nesâî, *Aşretü’n-nisâ*, 61; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., XLII., 470; XLIII., 109, 410.

40 Dârimî, Nikâh, 34.

41 Buhârî, Nikâh, 93.

42 Buhârî, Nikâh, 93.

43 İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi’s-Sahâbe*, Dâru’l-kutubi’l-ilmîyye, Beyrut, ts., VIII., 218.

erkek kardeşi Rasûlullah (s.a.s)'e gelerek, Sabit b. Kays hakkında şikâyetinde bulundu. Rasûlullah (s.a.s), Sabit'e haber göndererek çağırtdtı ve ona: "Ondan alman gereken şeyi al ve onu serbest bırak (boşta)." buyurdu. Sabit b. Kays da: "Peki" dedi. Rasûlullah (s.a.s), kadına bir hayz süresi beklemesini ve sonra da ailesinin yanına dönmesini emretti.⁴⁴

Görüldüğü üzere Hz. Peygamber, kadının maruz kaldığı baskı ve şiddete karşı sert tavır göstermiştir. "Aile içinde olur böyle şeyler" demeyip mağdur olan kadını şiddete dayanmaya zorlamamış, eşine şiddet uygulayan kocayı eşinden ayırmıştır.⁴⁵ Dolayısıyla Rasûlullah (s.a.s), kadınların dövülmelerini boşanma sebebi saymıştır.

Hz. Peygamber, kendisine danışan kadınlara,⁴⁶ eli sopalı, hanımlarını döven erkeklerle evlenmemelerini tavsiye etmekteydi. Nitekim Hz. Peygamber, evlenme konusunda kendisine danışan Fâtıma bint Kays'a, eli sopalı olan Ebû Cehm'le evlenmemesini tavsiye etmiş ve "Sen Usame b. Zeyd ile evlen" buyurmuştur. Hz. Peygamber'in bu tavsiyesini tutarak Usame b. Zeyd ile evlenen Fâtıma bint Kays'ın kendisi için bu evliliğin hayırlı olduğunu ifade etmiştir.⁴⁷

Kadına yönelik şiddetin bir başka boyutu ailedeki ekonomik durumla ilgilidir. Kadınlardan az sayıda da olsa ekonomik şiddetten yakınanlar bulunmaktadır. Aile içinde kadına karşı ekonomik şiddet olgusu, daha çok kendisine verilen harçlıkla ilgili olup, kocanın karısına yeterli harçlığı vermemesi şeklinde ortaya çıkmaktadır.⁴⁸ Ayrıca kocanın gelirini kadından saklaması ekonomik şiddet olarak telakki edilmektedir. Bu bağlamda konuyla ilgili hadis kaynaklarında şöyle bir olay nakledilmektedir: Hz. Aişe'nin anlattığına göre, Ebû Süfyân biraz cimri bir kişiliğe sahiptir. Karısı Hind de onun bu karakterini sevmemektedir. Ama ailesine ve eşine bağlı bir hanımdır. Gizli bir şekilde kocasının parasından alıp harcamalar yapmaktadır. Ancak davranışının dinen bir mesuliyet içerip içermediği noktasında endişe taşımaktadır. Bu endişe üzerine bir gün Hz. Peygamber'e gelerek, "Ey Allah'ın Elçisi! Ebû Süfyân cimridir. O, bana ve çocuklarıma (malından harcamak için yeteri kadar para) vermemektedir. Ben de onun haberi olmadan onun malından alırım. Bu (gizlice aldıklarım) bana bir günah var mıdır? diye sorar. Rasûlullah (s.a.s.): "Sana ve çocuklarına örfe uygun olarak yetecek şeyleri al!" buyurmuştur.⁴⁹

44 Nesâî, Talak, 53.

45 Farklı örnekler ve değerlendirmeler için bkz. Tuğlu, *a.g.e.*

46 Hz. Peygamber'in kadınlarla istişâre örnekleri için bkz.: Aslan, Recep, *Rasûlullah'ın İstişâreleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), UÜSBE, Bursa 1996, s. 46-50.

47 Müslim, Talâk, 36, 47; Tirmizî, Nikâh, 37; Ebû Dâvûd, Talâk, 39; Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, (Thk. Ebû Usame Selîm b. 'İyd), Amman, 2003, Talâk, 23; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XLV., 303-304, 309.

48 Tuğlu, *a.g.e.*, s.145.

49 Buhârî, Nafakât, 8; Müslim, Akdiye, 7; İbn Mâce, Ticârât, 65; Dârimî, Nikâh, 54; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XL, 279; 143-144.

Rivâyete baktığımızda, Ebû Süfyân imkânı olmasına rağmen cimriliği sebebiyle eşine ve çocuklarına bugünkü manada ekonomik şiddet uygulamaktadır. Durumdan haberdar edilen Hz. Peygamber'in kendisine ekonomik şiddet uygulanan kadının, kocasının malından ihtiyacı kadar gizlice alıp harcamasının kadına günah olmayacağını belirtmesi manidardır.⁵⁰

Hz. Peygamber bütün kadınlara karşı kibar ve nazik davranmış; asla onlara sert ve katı davranmamış ve bunu uygulamalarında da göstermiştir. Rasûlullah (s.a.s) ile Hz. Ömer arasında geçen şu konuşma buna örnektir. Ömer b. Hattâb (r.a.) bir gün Rasûlullah (s.a.s)'in yanına girebilmek için izin ister; o esnada Hz. Peygamber'in yanında kendisine çeşitli sorular soran Kureyşli kadınlar vardır ve sesleri Allah Rasûlü'nün sesinden yüksek tonda çıkmaktadır. Hz. Ömer'in izin istediğini duyunca hemen toparlanırlar. Peygamber (s.a.s.) Hz. Ömer'e izin verip içeri girdiğinde, Ömer (r.a.) Hz. Peygamber'in gülümsediğini görür ve sebebini sorar. O da 'yanımdaki bu kadınların, senin sesini duyunca hemen toparlanmalarına hayret ettim' diye karşılık verir. Hz. Ömer 'Ey Allah'ın Elçisi! Sen sakınılmaya ve saygıya daha layıksın!' der ve kadınlara dönerek 'Ey nefislerinin düşmanları! Allah Rasûlü'nden çekinmiyorsunuz da benden mi çekiniyorsunuz?' diyerek onları azarlar. Kadınlar, 'sen Allah Rasûlü'nden daha sert ve katı (bundan dolayı senden korkarız) derler. Hz. Peygamber aralarına girerek, "Ey Ömer, tamam! Allah'a yemin olsun ki, (bu kadar sertlik ve azametin) karşısında şeytan seninle karşılaşırsa mutlaka yolunu değiştirir, başka bir yola sapar!" buyurur.⁵¹

Bu ilginç örnek, kadınlara karşı şiddet içermek bir tarafa, Hz. Peygamber'in herkese karşı genel olarak sergilediği yumuşak ve hoşgörülü tavrının kadınlara karşı nasıl bir nezaket ve inceliğe dönüştüğünün açık bir işaretidir. Ayrıca bu tavır, kadınların Hz. Peygamber'in yanındaki rahat davranışlarını farklı değerlendiren Hz. Ömer'e de içinde iltifat barındıran ince bir uyarıya da işaret etmektedir.⁵² Bu rivâyet gösteriyor ki, Hz. Peygamber'i görerek örnek alan sahâbe dâhil hiç kimse şefkat ve merhamette O'na ulaşamamıştır.

Rasûlullah (s.a.s.), eşlerine ve diğer kadınlara gösterdiği nezaket ve merhameti aynı zamanda kızlarına ve diğer kızlara da göstermiştir. Hadis kaynaklarında bu konuda çok sayıda örnek bulmak mümkündür. Rasûlullah (s.a.s.), Hz. Ali'nin Ebû Cehl'in kızına evlenme teklifinde bulunmasına şiddetle karşı çıkıp buna kesinlikle izin vermeyeceğini, böyle bir şeyin ancak Fâtıma'yı boşadığı takdirde mümkün olacağını bildirecek

50 Tuğlu, a.g.e., s.146.

51 Buhârî, Edeb, 68; Fedâilu's-sahâbe, 6; Müslim, Fedâilu's-sahâbe, 22; Ahmed b. Hanbel, a.g.e., III., 145.

52 Güner, a.g.m., s. 59.

şöyle buyurmuştur: “Şüphesiz Fâtıma benden bir parçadır. Onu üzen beni üzmüş, ona eziyet veren bana eziyet vermiş olur.”⁵³

Hız. Peygamber, bir gün namaz kıldırırken, kızı Zeyneb’in kızı Ümâme’yi kıyamda iken omzuna almış, rukû ve secde yapacağında yere koymuş, kalkınca geri omzuna almıştır.⁵⁴ Böylece kız çocuklarını yadırgamaya alışık Arap geleneğini kaldırmaya çalışmıştır. Bilindiği gibi bazen davranış sözden daha etkili olur.⁵⁵ Ayrıca Allah Rasûlü, kız çocuklarını erkeklerden farklı muamele göstermeyenin, aralarında ayırım yapmanın cennetlik olacağını şu ifadeleriyle müjdelemiştir: “Kimin bir kız çocuğu olur da onu toprağa gömmez, hor görmez ve oğlunu ona tercih etmezse Allah onu cennete koyar.”⁵⁶ Başka bir hadiste ise Hız. Peygamber: “Kim buluş çağına ulaşana kadar iki kız çocuğuna bakarsa, kıyamet gününde ben ve o birlikte oluruz” buyurup, birlik-teliği iki parmağını birleştirerek göstermiştir.⁵⁷ Yine O: “Bir erkek, cariyesini güzelce terbiye eder, güzelce öğretimden geçirir, sonra azad edip onunla evlenirse (ahirette) iki ecre nail olur.”⁵⁸ buyurmuştur. Bu rivâyette görüldüğü gibi, Müslüman cariyesinin bile eğitiminden sorumlu olunca kendi hür kızının eğitiminden de sorumlu olacaktır. Peygamber (s.a.s.) bu ve benzeri beyanlarıyla toplumda değer verilmeyen kız çocuklarına ilgi gösterilmesi gerektiğini belirtip durumlarını iyileştirmeye çalışmış ve insanları bu konuda teşvik etmiştir.⁵⁹

SONUÇ

Hız. Peygamber’in bi’setinden önce gerek medeniyetler açısından gerekse muharref olmuş dinler açısından kadına biçilen değer pek parlak olmayıp, kadına karşı şiddetin tarihi arka planı, çok eskiye dayanmaktadır. İslam’dan önceki câhiliye toplumunda kadınlar erkeklere göre ikinci derecede bir konuma sahiptiler. Modern çağda da kadına yönelik şiddet değişik şekillerde devam etmektedir. Bu sebeple kadınlara karşı gösterdiği merhametin, saygının ve sevginin gereği olarak hiçbir zaman eşlerini ve çevresindeki kadınları incitmeyen Hız. Peygamber’in; çağımızda kadının sık bir şekilde maruz kaldığı şiddeti azaltmada örnek bir kişilik olduğu muhakkaktır.

53 Buhârî, Fedâilu sahâbe, 16; Nikâh, 109; Müslim, Fedâilu’s-sahâbe, 93, 96; Ebû Dâvûd, Nikâh, 13; Tirmizî, Menâkib, 61; İbn Mâce, Nikâh, 56; Ahmed b. Hanbel, *a.g.e.*, XXXI., 226.

54 Mâlik b. Enes, Kasru’s-salât, 24; Buhârî, Salât, 106; Edeb, 18; Müslim, Mesâcid, 41, 42, 43; Ebû Dâvûd, Salât, 169; Nesâî, Mesâcid, 242; Sehv, 77; Dârimî, Salât, 93.

55 Farklı örnekler için bkz.: Eren, Mehmet, *Hız. Muhammed’in Sünnetinde Kadına Verilen Değer*, Hız. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu, İslâmî İlimler Dergisi Yayınları, Çorum 2007.

56 Ebû Dâvûd, Edeb, 132.

57 Müslim, Birr, 149; Tirmizî, Birr, 13.

58 Buhârî, İlim, 31; Cihâd, 145; Müslim, İmân, 241; Nesâî, Nikâh, 60; Dârimî, Nikâh, 46.

59 Eren, *a.g.m.*, s. 304.

İslam, kadını ikinci sınıf insan olarak gören anlayışın baskın olduğu bir toplumda, onun sosyal, ekonomik ve hukukî konumunu iyileştirmek için önemli düzenlemeler yapmıştır. Öncelikle Kur'an- Kerim, insan olması bakımından kadını erkekle eşit bir varlık olarak kabul eder. Kur'an- Kerim'in ilk müfessiri konumunda olan Hz. Peygamber, asla eşlerini dövmemiş, emrinde bulunan herhangi bir kimseye vurmak için el kaldırmamıştır. Hz. Peygamber, bütün kadınlara karşı kibar ve nazik davranmış; asla onlara sert ve katı davranmamış, kadınlara şiddet uygulayanları da sert bir dille eleştirmiş, hatta kadınların dövülmelerini boşanma sebebi saymıştır. Rasûlullah (s.a.s.), eşlerine ve diğer kadınlara gösterdiği nezaket ve merhameti aynı zamanda kızlarına ve diğer kızlara da göstermiştir.

Kadınlara karşı gösterdiği merhametin, saygının ve sevginin gereği olarak, hiçbir zaman eşlerini ve çevresindeki kadınları incitmeyen Hz. Peygamber'in çağımızda sık bir şekilde kadının maruz kaldığı şiddeti minimize etmede örnek olacağı kanaatini taşıyor ve bunun göz ardı edilemeyeceğini düşünüyoruz. Eğer Hz. Peygamber'in, söz ve uygulamaları örnek alınır ve bu durum içselleştirilirse İslam'ın kadına verdiği değer daha iyi anlaşılacak, bu anlamda merhamet duygularımız daha da gelişecek ve kadınlar, bugün olduğu kadar şiddete maruz kalmayacaktır. Çünkü Hz. Peygamber, toplumun önemli bir kesimini teşkil eden kadınlara merhamet ve şefkatle muamele etmiş, onlara şahsiyet kazandırmış ve Müslümanlara da bunu önermiştir. Dolayısıyla kadına yönelik şiddet söylemini benimsemiş hiçbir fikir, Hz. Peygamber'in söz ve uygulamalarından beslendiğini iddia edemez.

KAYNAKÇA

Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (Thk. Şuayib Arnavut vd.), Müessesetü'r-risâle, 2001.

Aslan, Recep, *Rasûlullah'ın İstişâreleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), UÜSBE, Bursa 1996.

Armaner, Neda, *Hadislere Göre Kadının Sosyal Durumuna Umumi Bir Bakış*, *AÜİFD*, Sayı: 9, Ankara 1961.

Ateş, Ali Osman, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, Beyan Yayınları, 2006.

Berktaş, Fatmagül, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*, Metis Yayınları, İstanbul 2009.

Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâil, *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Matbaatu's-selefiyye, Kahire 1400/1980.

Bolelli, Nusrettin, *Kadınların Hadis İmindeki Yeri*, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, İstanbul 1998.

Çetin, Abdurrahman, *Peygamberimiz ve Toplum*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2007.

Dârimî, Ebû Muhammed Abdullah b. Abdurrahman, *es-Sünen*, (Thk. Hüseyin Selim Esed), Dâru'l-muğnî, Riyâd 2000.

Doğan, İsmail, *Modern Toplumda Vatandaşlık Demokrasi ve İnsan Hakları*, Pegem Yayınları, Ankara 2001.

Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eş'as es-Sicistânî, *es-Sunen*, Beytu efkârü'd-devliyye, Riyâd 1999.

Erdoğan, Mehmet, *Tesettür Meselesinden Türban Sorununa*, İz Yayıncılık, İstanbul 2008.

Eren, Mehmet, *Hz. Muhammed'in Sünnetinde Kadına Verilen Değer*, Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu, *İslamî İlimler Dergisi Yayınları*, Çorum 2007.

Güner, Osman, *Düşüncesinde Kadına Yönelik Şiddet Söylemine Bir Bakış*, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 23, Samsun 2007.

Hatiboğlu, Mehmed Said, *Kültürel Mirasımızı Tenkid Zarureti*, Otto Yayın, Ankara 2009.

İbn Hacer, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe fî Temyîzi's-Sahâbe*, Dâru'l-kutubi'l-ilmîyye, Beyrut ts.

İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, *es-Sunen*, (Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî), Dâru ihyâu't-turasi'l-arabîyye, Kahire ts.

İbn Manzûr, Cemaluddîn Muhammed b. Mûkerrem, *Lisânü'l-Arab*, Dâru Sâdır, Beyrut 1994.

Mâlik b. Enes, *el-Muvatta'*, (Thk. Ebû Usame Selîm b. 'İyd), Amman 2003.

Martı, Huriye, *Rasulullah'ın Dilinden Kadının Aile İçindeki Konumu*, *Mehir Dergisi*, Sayı: 3, 1999.

Müslim, Ebu'l-Hüseyn b. el-Haccâc el-Kuşeyrî, *Sahîhu Müslim*, Dâru tayyibe, Riyâd 2006.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman Ahmed b. Şuayb, *es-Sunen*, (Thk. Hasan Abdu'l-Menâim Şelbî), Müessestü'r-risâle, 2001.

Redhouse İngilizce-Türkçe Sözlük, (Editör. Robert Avery vd.), Redhouse Yayınevi, İstanbul 1994.

Tarhan, Nevzat, *Kadın Psikolojisi*, Nesil Yayınları, İstanbul 2007.

Tirmizî, Ebû İsâ Muhammed b. İsâ, *es-Sunen*, (Thk. Ahmed Muhammed Şakir), Dâru ihyâu't-turasi'l-arabîyye, Beyrut ts.

Topaloğlu, Bekir, *İslam'da Kadın*, Ensar Neşriyat, İstanbul 2004.

Tuğlu, Nuri, *İslam'm Şiddet Karşıtlığı*, Rağbet Yayınları, İstanbul 2009.

Türkçe Sözlük, TDK, Ankara 1988.